

Erla Bolladóttir *Dømt i drapssak*

«Alle på Island kjenner navnet mitt»

Hvordan kunne en ensom ungjente i ammetåke bli Islands mest forhatte kvinne?

TEKST *Cecilie Skjerdal* FOTO *Heiða Helgadóttir*

Når du sitter på isolat, blir alle sanseinntrykk så forsterket. Du hører alle lyder. Pulsen din. Pusten. Veggene vokser inn i deg. Du aner ikke hva som er fantasi og hva som er virkelighet, sier Erla Bolladóttir.

Det er over 40 år siden den kalde desemberkvelden i 1975 da politiet banket på Erla Bolladóttirs dør. 20-åringen var alene hjemme med sin 11 uker gamle datter. Bak henne lå en turbulent ungdomstid. Foran henne et helvete.

Snart ytrer nemlig den unge moren ordene som blir starten på en rettsprosess som skal sende seks unge mennesker i fengsel – deriblant henne selv.

I HØYESTERETT. Straffesaken som utspant seg på 70-tallet, er blitt Islands mest kjente og kontroversielle. Nå ligger den igjen på bordet hos Islands høyesterett. Spørsmålet er om seks ungdommer tilbrakte årevis i fengsel på bakgrunn av et skrekkeventyr diktet opp i spenningsfeltet mellom desperate politietterforskere og dopede småkriminelle.

– Det som skjedde den gang, ville ikke skjedd i dag, sier Guðmundur Sigurðsson, høyesterettsadvokat og jusprofessor ved Universitetet i Reykjavik, til Aftenposten.

Straffesaken er også tema for dokumentarfilmen *Out of thin Air*, som nylig hadde premiere på Netflix.

BERYKTET. Kvinnen, som avisen The Guardian har kalt «Islands mest beryktede», snakker lavmælt. Rolig. Hviler det nøttebrune blikket på den sildrende fontenen ved buegangene på Domkirkeplassen i Oslo. Bladene på de store kastanjetrærne er så vidt begynt å gulne. Luften er krisp. Servitøren tilbyr pledd, Erla Bolladóttir takker nei.

– Det er mye ironi i den overskriften hos The Guardian, sier hun. – Det er sånn jeg alltid er blitt fremstilt. Inntil

nylig. Nå er jeg plutselig en helt. Hun ler kort.

– Alle på Island kjenner navnet mitt.

TO ULØSTE FORSVINNINGSSAKER. Lørdag 27. januar 1974, nesten to år før politiet dukker opp utenfor Erla Bolladóttirs leilighet, vandret en beruset 18-åring ut fra en nattklubb i Hafnarfjörður og inn i det snødekte lavalandskapet. Guðmundur Einarsson ble aldri funnet.

Vinteren etter, i november 1974, forsvant tobarnsfarens Geirfinnur Einarsson, som bare «skulle ut et ærend» (mennene hadde samme etternavn, men var ikke i slekt, red. anm.).

Politiet hadde ingen spor. De to mennene var som sunket i lavaen. Eller i det iskalde vinterhavet. Hvem vet? Gjennom tidene har mange forsvunnet i dette taggete landskapet, der vindene herjer i natten.

Ryktene begynte å gå. Om smuglerbander og slåsskamper. Om organisert kriminalitet. Under overflaten i det lille øysamfunnet kokte det av anklager og insinuasjoner. Over glassene med brennivín – «svartadaudir» – ble det hvisket at justisminister Ólafur Jóhannesson hindret etterforskningen.

– Det sies at jeg dekker over mord, uttalte han fra podiet i det islandske parlamentet.

– Island var et trygt samfunn. Ingen var forberedt på dette, sier professor Guðmundur Sigurðsson i dag. – Antagelig hadde politiet et voldsomt behov for å finne en løsning.

Da Bolladóttir åpnet munnen i avhør, freste skandalen som en geysir utover sagaøya.

EN ENSOM UNGJENTE. – Barndommen min var ..., begynner Erla Bolladóttir, før hun trekker pusten dypt.

Biffen hun bestilte, er kommet. Hun lar den stå. I stedet tar hun en slurk av vinen og et par trekk av en sigarett.

– Den sommeren jeg var ni år, ble jeg antastet av en voksen. Etter det ble jeg ganske vrang. Jeg var rasende på moren ▶

Tilbake. Mer enn 40 år etter at Erla Bolladóttirs signerte tilståelsen som bidro til å sende seks mennesker i fengsel, skal saken opp igjen i islandsk høyesterett.

► min for at hun ikke forsto hva som plaget meg, uten at jeg skulle behøve å sette ord på det som var så ekkelt og vanskelig.

Erla vekslet mellom å være innesluttet og utagerende. I slutten av tenårene traff hun Sævar Ciesielski, en småkriminell med eksotisk utseende, og hun ble hodestups forelsket. Da han foreslo et svindelopplegg, syntes hun det var spennende. Sammen klarte de å lure til seg nesten en million islandske kroner.

De følte seg uovervinnelige. Smarte. Da paret fikk en datter, fortsatte Sævar å fly ute, og Erla ble mer og mer isolert.

DAGER I ISOLAT. Så dukket politiet opp.

– Jeg ble satt på glattcelle, og de ga meg medisiner. De sa at der skulle jeg sitte i 30 dager fordi jeg var mistenkt for svindel. Jeg protesterte, gråt og sa at babyen min trengte meg, sier Bolladóttir.

– I avhør sa politiet at Sævar hadde fortalt dem om svindel og sagt at jeg hadde gjennomført den alene. Jeg trodde på det de sa. Han hadde sviktet meg før, vært sammen med andre jenter. Jeg begynte å lure på hvem han egentlig var, hva han drev med når han ikke var hjemme.

Hun bestemte seg for å legge alle kortene på bordet. Begynne et nytt liv. Komme seg hjem, hente den lille datteren som var hos søsteren og være en god mor.

FORTALTE OM ET MARERITT. Det var da, etter at hun hadde fortalt om alt som kunne ligne på noe kriminelt hun og Sævar hadde vært med på, at politibetjenten viste henne et bilde av tenåringen som hadde forsvunnet nesten to år tidligere.

– Plutselig satt jeg der og fortalte om et mareritt jeg hadde hatt. At jeg en natt syntes jeg hørte mennesker, slemme mennesker, utenfor vinduet mitt. Politiet sa at det ikke var et mareritt. At det faktisk hadde skjedd, og at jeg var så traumatisert at jeg ikke husket detaljene. Jeg begynte å tvile. Kanskje de hadde rett. De foreslo «skjedde det slik?», «var det sann?». Og jeg svarte. Jeg sa at jeg hadde sett Sævar, kompisen Kristjan og én til som bar et lik i et laken.

Det ble flere avhør. Totalt ble Erla Bolladóttir avhørt 105 ganger i løpet av det som ble tidens største straffesak på den lille øygruppen. 242 dager satt den nybakte mammaen på isolat. Nesten åtte måneder.

– Jeg lå på cellen og kaldsvettet mens jeg forestilte meg Sævar som kuttet opp et menneske og la bitene i plastposer. I neste øyeblikk så jeg ham for meg, smilende, med datteren vår. Babyen min. Til slutt visste jeg ikke hva som var mareritt og hva som var virkelighet. Når du sitter på

Forsvunnet. 18 år gamle Guðmundur Einarsson forsvant etter å ha vært på fest. Han ble sist sett ruslende i snøen langs landeveien.

Forsvunnet. Geirfinnur Einarsson mottok en telefon hjemme, dro ut, parkerte bilen og forsvant sporløst.

isolat, blir hjernen din som et juv fylt av sprekker og mørke avgrunner, sier hun i dag.

FORSTYRRET MINNEBILDE. – Det å sitte isolert er traumatisk for de fleste. Og ethvert traume vil forstyrre minnebildet ditt, forklarer politiinspektør Trond Myklebust i forskningsavdelingen ved Politihøgskolen. Han har en doktorgrad om emnet og underviser i avhørsmetoder og intervjuteknikker. Sammen med en engelsk kollega leder han et internasjonalt fagnettverk med over 250 medlemmer fra 23 land.

– Hjernen vår forsøker til enhver tid å analysere og forstå verden rundt oss. Når vi ikke klarer å skape forklaringer, vil hjernen legge til eller trekke fra informasjon i et forsøk på å skape orden, sier han.

Myklebust forklarer at måten avhør gjennomføres på, kan være avgjørende for hva en mistenkt eller et vitne sier:

* Politiet skal ikke legge frem ulovlige bevis eller aktivt benytte avbrytelse som metode.

* De skal ikke stille ledende spørsmål.

* De skal heller ikke aktivt bruke gjentakelser, fordi det ►

Rekonstruksjon. Etterforskerne rigget opp rekvisitter for å gjenskape det de mente kunne ha skjedd da Geirfinnur og Guðmundur forsvant.

FOTO: NATIONAL ARCHIVES OF ICELAND

ISLANDS MEST KJENTE KRIMINALSAK

Tidlig 1970-tall: Erla Bolladóttir og Sævar Ciesielski svindler til seg 950.000 islandske kroner (tilsvarende ca. 54.000 NOK i 1974).	27. januar 1974: 18 år gamle Guðmundur Einarsson forsvinner fra Hafnarfjörður. 19. november 1974: 32 år gamle Geirfinnur	Einarsson forsvinner fra Keflavík. Juni 1975: Politiet stenger etterforskningen av Geirfinnur Einarssons forsvinningssak.	24. september 1975: Erla og Sævars datter blir født. 12. desember 1975: Ciesielski blir arrestert og brakt inn til avhør.	13. desember 1975: Erla Bolladóttir blir arrestert og brakt inn til avhør. Flere av vennene deres blir arrestert: Kristjan Viðar Viðarsson,	Tryggvi Rúnar Leifsson, Albert Klahn Skaftason, Guðjón Skarphéðinsson. I halvannet år blir	ungdommene jevnlig avhørt. Ytterligere fire personer blir arrestert, inkludert Erlas bror Einar Bollason.	4. mai 1976: Erla signerer tilståelse. 2011: Sævar Ciesielski dør. Han forsøkte to ganger å få gjenåpnet saken, uten hell.	2011: Etter Ciesielskis død nedsatte justis- og innenriksminister Ögmundur Jónasson en komité som skulle vurdere gjenopptagelse.	2017: Saken bringes igjen opp for Islands høyesterett bl.a. på bakgrunn av komiteens konklusjon.	2017: Dokumentarfilmen <i>Out of Thin Air</i> , regissert av Dylan Howitt, er produsert av Mosaic Films i samarbeid med Sagafilm, BBC,	Netflix, RÚV, Welcome Trust og Icelandic Film Centre. Viser på Netflix.
---	---	---	--	---	--	---	---	---	---	---	---

DOMMENE

[Seks straffedømte]

SÆVAR CIESIELSKI

Født 6. juli 1955

fikk 17 års fengsel for drapene på Geirfinnur og Guðmundur. Han ble forhørt 180 ganger og satt 615 dager på isolat.

ERLA BOLLADÓTTIR

Født 19. juni 1955

fikk tre års fengsel for falsk forklaring og for å ha bidratt til å skjule sporene etter drapet. Hun ble forhørt 105 ganger og satt 242 dager på isolat.

KRISTJAN VIÐARSSON

Født 21. april 1955

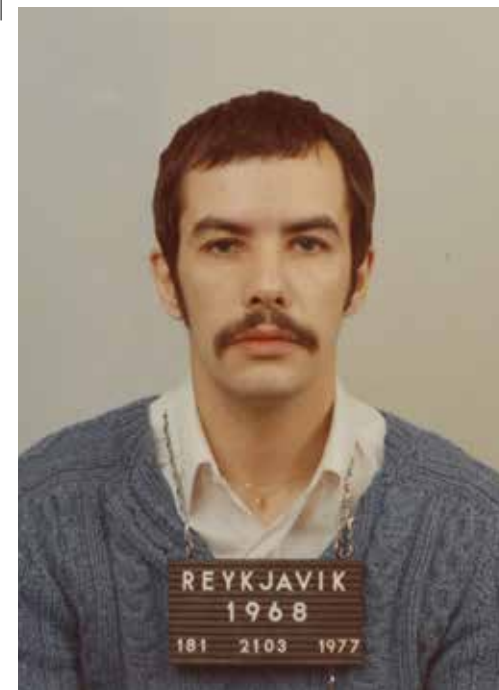
fikk 16 års fengsel for drapene på Geirfinnur og Guðmundur. Han satt 503 dager på isolat.

TRYGGVI RÚNAR LEIFSSON

Født 2. oktober 1951

fikk 13 års fengsel for drapet på Guðmundur. Han satt 655 dager på isolat, lengst av alle.

GUÐJÓN SKARPHÉÐINSSON

Født 19. juni 1943

fikk 10 år for drapet på Geirfinnur. Han satt 412 dager på isolat.

ALBERT KLAHN SKAFTASON

Født 16. februar 1955

fikk 12 måneder for å ha hindret etterforskningen og for å ha hjulpet til med å gjemme liket.

KILDER: MORGUNBLADID, MOSAIC FILMS/SAGAFIL

► kan plante falske minner hos den som blir avhørt.
* Det er ikke politiets primær oppgave å få en tilståelse. De skal ha tak i informasjon som kan verifiseres. Det skal foreligge sannsynlighet utover enhver tvil for at noen skal kunne dømmes i en straffesak.

– I enhver samtale, ethvert intervju, søker begge parter bekreftelse fra den andre. Vi tolker reaksjonene og endrer historien på bakgrunn av det vi observerer, sier han.

TILSTÅElsen RÅDENDE. På 1950-, 60- og 70-tallet bar avhørsmetodene preg av den rådende teorien, som var tilståelsessentrert. I dag trenes ikke politiet i Norge eller i Europa i slike metoder. I stedet er fokuset på strukturert informasjonsinnhenting og verifisering av opplysninger.

– Vi er mer bevisste på at det er mye som spiller inn på hva et vitne eller en mistenkt sier, forklarer Myklebust.

Tiden som har gått fra hendelsen til avhøret finner sted, skam, det sosiale fallet ved å sitte i avhør eller fengslet, egne kognitive ressurser, om andre vitner kan bekrefte historien, er faktorer som spiller inn.

MANGE MISTENKTE, INGEN SPOR. Gjennom måneder med isolat og avhør skal Erla Bolladóttir skape mange historier. Iblant er kjæresten Sævar drapsmann. Iblant er det en annen som dreper Geirfinnur Einarsson. I én tilståelse er det hun selv som skyter offeret.

Bolladóttirs kjæreste Sævar Ciesielski var allerede

hentet inn da Erla ble arrestert. Etter hennes forklaringer blir vennen Kristjan Viðarsson arrestert. Deretter nok en venn av Erla og Sævar: Tryggvi Rúnar Leifsson. Etter hvert som ungdommene blir utspurt, sirkles flere mistenkte inn. Totalt navngis ni personer, inkludert Erlas bror.

– Helt fra starten var vi sikre på at vi sto overfor en mordsak, sier Valtýr Sigurðsson, som ledet etterforskningen av Hörður Jóhannesson i dokumentarfilmen.

– Det var så mange mystiske omstendigheter. Men vi hadde ingen spor. Ingenting. Ikke engang et lik.

– Sævar og vennene hans var kjent for politiet, de var del av et kriminelt undergrunnsnettverk, forklarer politibetjent Hörður Jóhannesson i dokumentarfilmen.

– Det hele startet med en tilståelse, der Erla ikke var utsatt for press i det hele tatt, sier han.

UTOVER RIMELIG TVIL. – Fengselsbetjentene kalte Sævar en rotte. De hindret ham i å sove, banket i veggene og holdt ham våken i dagevis, sier fengselsbetjent Hlynur Þor Magnússon, også han et vitne som er intervjuet i dokumentarfilmen.

– De holdt hodet hans under vann og truet med å drukne ham. Etterpå lo de av det og sa at de skulle drukne rotta. Stemningen var intens. Holdningen blant politiet og fengselsbetjentene var at jo mer press ungdommene ble utsatt for, jo snarere ville de tilstå, ifølge Magnússon.

Alle på Island hatet meg. Jeg hatet meg.

Erla Bolladóttir
Dømt i drapssak

– Jeg ble voldtatt i det fengselet, hevder Erla Bolladóttir i dag.

Soningen hadde ennå ikke begynt. Ungdommene endrer historien flere ganger. Politiet klarer ikke å samle trådene, skape sammenheng. Samfunnet skriker etter at de skyldige skal bli dømt. Fortsatt har politiet ingen spor.

Justisminister Ólafur Jóhannesson henter inn Karl Schutz, leder for tysk sikkerhetspoliti. I flere måneder arbeider han med saken. Under en pressekonferanse 2. februar 1977 sier han at Geirfinnurs lik ikke er funnet, men at hans drapsmenn i avhør har forklart hvor de har begravet ham.

– Oppklaringen av drapet avhenger 95 prosent av tilståelsene fra de mistenkte, sa han.

– Vi har gjort alt vi har kunnet for å etterforske og bekrefte tilståelsene, og som vi etterforskere sier, «vi anser at det foreligger skyld utover enhver rimelig tvil».

DØMT TIL LANGE FENGSELSSTRAFFER. På bakgrunn av tilståelsene blir Erla Bolladóttir, kjæresten og fire av deres venner dømt til lange fengselsstraffer.

De øvrige fire, som ble siktet og avhørt etter å ha blitt navngitt, slippes fri. Politiet hadde ikke fått noen tilståelser fra dem. Senere blir disse fire tilkjent erstatninger for falske anklager og tid tilbragt på isolat. De som dømmes, er de som har signert tilståelser.

Det hele hadde startet med Erlas mareritt. Nå levde hun midt i det. Et liv i skyld.

– Alle på Island hatet meg. Jeg hatet meg.

Halve biffen ligger fortsatt igjen ved siden av de kalde potetene. Hun har røkt fire sigaretter.

– Dommen var på tre år, jeg sonet halvannet. Da jeg slapp ut, var det umulig å få jobb eller leilighet. Jeg måtte kjempe for å få datteren min tilbake, og da det endelig løste seg, stakk jeg. Hun og jeg bodde mange år i utlandet.

– Samvittigheten min holdt på å ta knekken på meg. Jeg alene var skyld i at alle disse menneskene var blitt dømt. Mine ord hadde sendt dem i fengsel. Uansett hvor i verden jeg befant meg, så plaget jeg meg selv med slike tanker. Jeg gikk rundt og håpet å dø.

– **IKKE TROVERDIGE.** Kjæresten Sævar Ciesielski forsøkte flere ganger å få gjenopptatt saken etter at han slapp ut av fengsel. Han lyktes aldri.

Men i 2011, etter hans død, nedsatte Islands justis- og innenriksminister Ógmundur Jónasson en komité som skulle vurdere om saken burde gjenopptas.

Komiteen konkluderte med at politiet syntes å ha hatt som utgangspunkt at ungdommene var skyldige, at behandlingen av dem var inhuman og at tilståelsene ikke var troverdige, blant annet fordi ingen av de dømte hadde noe tydelig minne av at drapene fant sted.

– Når saken nå kommer opp igjen for høyesterett, er det ►

Det var så mange mystiske omstendigheter. Men vi hadde ingen spor. Ingenting. Ikke engang et lik.

Valtýr Sigurðsson
Etterforskningsleder

FOTO: NATIONAL ARCHIVES OF ICELAND

► stor sannsynlighet for at de frikjennes, sier jusprofessor Guðmundur Sigurðsson ved Universitetet i Reykjavik til Aftenposten. Saken har vært pensum på jusstudiet helt siden den pågikk.

– Bevisene var for dårlige, og tilståelsene kom etter for mye press. Domstolene ville neppe kommet til samme resultat i dag.

Han mener domfellelsene i hovedsak handlet om at det islandske samfunnet følte behov for et svar på forsvinnningene, og at de som ble sirklet inn som mistenkte, hadde en bakgrunn som gjorde at ingen stolte på dem.

– Samfunnet var annerledes på den tiden. Det var i utgangspunktet trygt. I retrospekt, med dagens menneskerettighetsbriller på, er det lett å kritisere det resultatet retten kom frem til. Vi vil nok aldri få vite hva som faktisk skjedde. Men disse unge menneskene fikk ikke den hjelpen de skulle fått. En stor del av jusen handler også om å ivareta de som ikke er så sympatiske, sier professoren.

– Vi kan ikke gjøre om det som har skjedd. Men vi, som samfunn, kan lære av de feilene som ble begått.

↑
På åstedet. Ungdommene ble tatt med ut for å iscenesette det de hadde hevdet i de sprikende tilståelsene.

PÅ KANTEN AV EN KLIPPE. Fortsatt vil ikke Erla Bolladóttirs familie ha noe med henne å gjøre. Navnet hennes er beryktet. Uansett hvor hun beveger seg, vet folk hvem hun er.

– Det er jeg som er elefanten i rommet i enhver sammenheng på Island, sier hun.

– Akkurat nå er jeg en helt. Et offer, sier hun.

– Det hender at folk beklager. Eller de sier at de alltid har trodd at jeg var uskyldig. Hva skal jeg svare da? Skal jeg spørre dem hvorfor de ikke hjalp meg den gang, da jeg var 20 år og vettskremt? Det blir fort pinlig. De fleste sjekker jo ikke, de bare henger seg på det som er den gjengse oppfatning der og da. Jeg er veldig bevisst på at det kan snu over natten. Igjen. Det føles som å stå på kanten av en klippe.

Hun løfter hendene.

– Det er ikke opp til meg om vinden blåser meg på land eller til havs. ●

a-magasinet@aftenposten.no